

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ فلسفه

فصلنامه علمی پژوهشی انجمن علمی تاریخ فلسفه

سال هشتم، شماره سوم، زمستان ۱۳۹۶ [پیاپی ۳۱]

مدیر مسئول: آیت‌الله سیدمحمد خامنه‌ای
سردبیر: دکتر حسین کلباسی اشتری
مدیر اجرایی: مهدی سلطانی
ویراستار فارسی: فاطمه محمد
صاحب امتیاز: انجمن علمی تاریخ فلسفه
ناشر: بنیاد حکمت اسلامی صدرا
مترجم انگلیسی: دکتر رؤیا خوبی
ویراستار انگلیسی: دکتر علی نقی باقرشاهی

اعضای هیئت تحریریه:

حمیدرضا آیت‌اللهی، استاد فلسفه دانشگاه علامه طباطبایی
عبدالرزاق حسامی‌فر، دانشیار فلسفه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی
نصرالله حکمت، استاد فلسفه دانشگاه شهید بهشتی
رضا داوری اردکانی، استاد فلسفه دانشگاه تهران
محمدتقی راشد محصل، استاد فرهنگ و زبانهای باستانی دانشگاه تهران
احد فرامرز قراملکی، استاد فلسفه دانشگاه تهران
حسین کلباسی اشتری، استاد فلسفه دانشگاه علامه طباطبایی
سیدمصطفی محقق داماد، استاد حقوق دانشگاه شهید بهشتی
فتح‌الله مجتبایی، استاد ادیان و عرفان دانشگاه تهران
کریم مجتهدی، استاد فلسفه دانشگاه تهران

نشانی: تهران، بزرگراه رسالت، روبروی مصلاهی بزرگ تهران، مجتمع امام خمینی (ره)، ساختمان شماره ۱۲.

صندوق پستی: ۶۹۱۹ - ۱۵۸۷۵ **تلفن:** یگیری مقالات: ۸۱۵۳۲۲۱؛ اشتراک و فروش: ۸۱۵۳۵۹۴

مرکز تدوین: ۸۱۵۳۴۹۴؛ **نمبر:** ۸۸۴۹۳۸۰۳

www.hop.mullasadra.org   **Email:** SIPRIIn@mullasadra.org

چاپخانه: شادرنگ

شاپا: ۲۰۰۸-۹۵۸۹

براساس ابلاغیه شماره ۳/۱۸/۵۴۷۳۳ مورخ ۹۲/۴/۱۹ کمیسیون نشریات علمی کشور، فصلنامه تاریخ فلسفه دارای درجه علمی پژوهشی است. این فصلنامه در پایگاه‌های: ISC, Philosopher's Index و noormags نمایه میشود.

راهنمای تدوین مقاله

- فصلنامه تاریخ فلسفه نخستین نشریه تاریخ فلسفه در ایران است و مقالاتی را منتشر خواهد کرد:
۱. به روش پژوهشی اصیل و بنیادی تألیف شده باشد و حاوی نظریه، نگرش انتقادی، تحلیل تطبیقی یا برداشتی بدیع باشد.
  ۲. مقالات باید در حوزه تاریخ فلسفه و علوم عقلی، مطالعات تطبیقی، ریشه‌شناسی مکاتب و آراء فلسفی، یا سایر موضوعات تخصصی تاریخ فلسفه باشد.
  ۳. فصلنامه تاریخ فلسفه از مقالات برگرفته از آثار پژوهشی و پایان‌نامه‌های تحصیلی، با رعایت استنادات و ضوابط علمی مقرر، استقبال میکند.
  ۴. مطالب منتشر شده در فصلنامه تاریخ فلسفه بیانگر نظر و عقیده نویسندگان است و از این بابت مسئولیتی متوجه نشریه نیست.
  ۵. مقالات برگردان از زبانهای غیر فارسی یا مقالاتی که در جایی دیگر منتشر شده باشند، یا همزمان به نشریه دیگری ارائه شده باشند، بطور کلی مورد بررسی قرار نخواهند گرفت.
  ۶. هیئت تحریریه فصلنامه در پذیرش، اصلاح و ویرایش مقالات آزاد است. همچنین ارسال مقاله به این فصلنامه بمنزله واگذاری حق تجدید چاپ مقالات منتشر شده به فصلنامه نیز هست و فصلنامه حق دارد چنانچه لازم باشد، نسبت به تجدید چاپ این مقالات ب زبان فارسی یا هر زبان دیگری اقدام نماید.
  ۷. نویسندگان محترم باید مقالات خود را به آدرس الکترونیکی siprin@mullasadra.org ارسال کنند یا لوح فشرده حاوی فایل مقاله را به همراه نسخه مکتوب مقاله ارائه دهند. لازم است همراه مقاله، نامه‌ی مبنی بر درخواست بررسی و انتشار مقاله که حاوی اطلاعات دقیق: رتبه علمی، محل فعالیت، نشانیهای تماس (آدرس، تلفن، تلفن همراه، نمابر، ایمیل) و مختصری از سابقه فعالیت پژوهشی مؤلف ارائه شود.
  ۸. مقالاتی که به آدرس الکترونیک فصلنامه ارسال میشوند، در بخش «subject» پست الکترونیکی، عبارت «مربوط به فصلنامه تاریخ فلسفه» ذکر گردد.
  ۹. تمامی مقالات باید دارای عنوان، چکیده و واژگان کلیدی (به دو زبان فارسی و انگلیسی)، فصلبندی مناسب، نتیجه‌گیری و فهرست منابع باشد.
  ۱۰. حجم چکیده مقالات حداکثر ۱۵۰ کلمه و اصل مقالات حداکثر ۶۰۰۰ کلمه و در محیط word تایپ شده باشد.
  ۱۱. مقالات دریافتی بهیچوجه مسترد نخواهد شد.
  ۱۲. فرایند ارزیابی مقالات دریافتی بشرح ذیل خواهد بود:
ویراستار علمی ← دو نفر از اساتید متخصص درباره موضوع مقاله ← هیئت تحریریه ← سردبیر.
بدیهی است مقالاتی که در هر یک از مراحل فوق بتأیید نرسد، با ملاحظه سردبیر، از دستور کار خارج خواهد شد.
  ۱۳. پیگیری نتیجه ارزیابی مقالات بر عهده مؤلف(مؤلفان) است.

شیوه ارجاع دهی و ارائه مباحث فرعی تکمیلی:

- هرگونه مطلب توضیحی و تکمیلی که ارتباط مستقیمی با محور مقاله نداشته باشد، باید بصورت پی‌نوشت ارائه شود.
- ارجاعات در فصلنامه تاریخ فلسفه باید بصورت پی‌نوشت با ذکر «نام مؤلف، نام منبع مورد استفاده، شماره صفحه» ارائه شود.
- ذکر مشخصات کامل کتابشناسی منابع، در فهرست منابع ضروری است.
- منابع غیر فارسی به همان زبان اصلی باید قید شوند.

سخن سردبیر..... ۵

تاریخ فلسفه و الگوهای آن

مسعود امید..... ۷

خوانش و تفسیر حکمای مسلمان از پیشاسقراطیان ملطی

مهدی عسگری، منصور نصیری..... ۳۵

سیر تطورات اصطلاح هیولای اولی در آثار اندیشمندان مسلمان

محمود هدایت‌افزا، محمدجواد رضایی ره..... ۵۵

عناصر و جایگاه مفهوم تخرنه در فلسفه یونان باستان و بررسی دیدگاه هایدگر درباره آن

حسن مهرنیا، مهدی ذاکری، حسین لطیفی..... ۷۹

هراکلیتوس، اخلاق و فضیلت

مجید ملایوسفی، مریم صمدیه..... ۱۰۳

دلایل اشراقی بودن فلسفه ابن سینا در ترازوی نقد

عبدالحسین خسرویناه، سیدحمید فرقانی دهنوی، حسام‌الدین مؤمنی شهرکی..... ۱۲۷

تأثیر منطق رواقی در شکلگیری مفاهیم و اصطلاحات مبحث شرطیات در دوره اسلامی

امین شاه‌وردی..... ۱۴۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

از زمره مسائل مبتلابه دانشگاهها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی کشور، رساله‌ها و پایان‌نامه‌های دانشجویی است؛ بگونه‌یی که در یکی دو دهه اخیر، گذشته از تصویب و ابلاغ آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مختلف، شاید دهها گردهمایی و نشست تخصصی و کارگروه و کمیسیون و مانند اینها برای بررسی مشکلات این عرصه برگزار گردیده و می‌گردد. پرسش مبنایی در این باره چنین است که برآستی تلقی و انتظار ما از تدوین و نگارش رساله دانشجویی چیست و این معنا بویژه در ساحت علوم انسانی چه انعکاسی دارد؟ برخی ملاحظات در این زمینه بدین قرار است:

۱. گزافه نیست بگوییم رساله دانشجویی فارغ از مقطع تحصیلی، نوعی تمرین و ممارست پژوهشی در عرصه‌یی از عرصه‌های تخصصی دانش است. رساله و پایان‌نامه زمینه‌یی است برای آشنایی دانشجو با سازوکار تحقیق، منابع و مصادر تخصصی و بویژه آشنایی با شیوه استنتاج و استخراج نتایج جدید و نوآورانه در آن عرصه پژوهشی. این انتظار، انتظار اندکی نیست که دانشجو در پایان یک دوره آموزشی بتواند هم مهارت‌های فنی خود را عملاً بکار گیرد و هم استعداد خلاقیت و ابداع خویش را به فعلیت برساند، به همین جهت، نظام آموزشی حاضر باید در این معنا درنگ کند که آیا قادر به تحقق همین حد از انتظار هست یا خیر.

۲. فرهنگ ایرانی و اسلامی ما دارای پیشینه غنی و درازمدتی در عرصه پژوهش‌های علمی است. این پژوهش‌ها انحاء مختلفی از تحقیق و تتبع و گردآوری و تحشیه و تعلیق و تصحیح و ترجمه را تجربه کرده‌اند و از این جهت پشتمانه عظیمی از فعالیت و محصول علمی را برجای گذارده‌اند. با این حال هنوز هم مرزهای دقیق تحقیق و تتبع و گردآوری برای اغلب دانشجویان و محصلان ما روشن نیست و اینکه پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها متوجه کدامیک از انحاء فعالیت علمی باید باشد. اگر امروز بخش قابل توجهی از پایان‌نامه‌ها صورت اقتباس و گردآوری محض دارند و از خلاقیت و مسئله‌محوری خالی هستند، در

۵

اصل به ابهام در اهمیت و ارزش و شیوه گردآوری بازمیگردد. بسیاری از آثار مهم علمی عالم در دانشهای محض و کاربردی صورت گردآوری دارد (مانند فرهنگها و دانشنامه‌ها و دائرةالمعارفها)، لیکن بر مبنای اصول و قواعد معین و نیز با اهداف و نتایج روشن. اگر دانشجویان ما همینقدر هم بتوانند مجموعه داده‌های یک حوزه تخصصی را بشکل منظم و مضبوط و هدفمند گزارش کنند، کار مهم و ارزشمندی را صورت خواهند داد؛ درحالی که آنچه عملاً مشاهده میشود از بسیاری جهات با اصول تتبع و گردآوری نیز ناسازگار است.

۳. امروزه اصطلاح «مسئله محوری» در فرایند بسیاری از داورها و ارزیابها وارد شده است. دقت در این اصطلاح برای راهبری به مقاصد پژوهش بسیار اهمیت دارد، لیکن دشواری مطلب اینجاست که مسئله چگونه و کی و کجا در ذهن و ضمیر پژوهشگر نقش میندند؟ واقعیت این است که اولاً، بسیاری از نوشته‌ها و آثار یا از مسئله و مسائل اصلی فاصله دارند و یا اساساً در فهم و تشخیص مسئله به خطا رفته‌اند و ثانیاً، در تشخیص اولویت یا اولویتها به اشتباه رفته‌اند. واضحتر بگوییم بفرض آشنایی استاد و دانشجو با اصول و قواعد و شیوه پژوهش، طیف عظیمی از رساله‌ها متوجه مسائل و موضوعاتیند که دغدغه اصلی و مبتلا به کشور و تاریخ و فرهنگ ما نیست. میتوان پرسید در ساحت فلسفه، چند درصد از رساله‌های دانشجویی به پژوهش و کشف میراث و سنت و فرهنگ تاریخی ما پرداخته است! آگاهی از افکار و اندیشه‌های دیگران و نقش و اهمیت آنها در خودآگاهی تاریخی و قومی ما بر کسی پوشیده نیست، لیکن تفاوت میان فرهنگ و تاریخ ریشه‌دار و بی‌ریشه بسیار زیاد است. ملت ایران از دو میراث بزرگ ایرانیت و اسلامیت توأمان برخوردار است و این امتیاز در هیچ تجربه تاریخی دیگر بچشم نمیخورد. اکنون با گذشت نزدیک به یک قرن از تأسیس نهاد دانشگاه در کشور، بسیاری از وجوه علمی، تاریخی و فرهنگی ملت ما همچنان دست نخورده باقیمانده و یا باجمال معرفی شده‌اند. شایسته است استادان و صاحب‌نظران و اصحاب علم و فلسفه با تشویق و ترغیب و هدایت دانشجویان و جوانان، ظرفیت این میراث بزرگ و بینظیر را از زوایای تاریک و فراموش شده تاریخ خارج ساخته و امروز و فردای این ملت فرهمند و فرهیخته را به پشتوانه آن میراث مستحکم سازند. بی‌تردید امید و اعتماد به نفس واقعی هر قوم به آگاهی از ریشه‌ها و پیشینه معنوی آن بازمیگردد و دست تطاول بیگانه نیز همیشه متوجه فراموشی و ادبار ملتها به پیشینه اصیل خویش بوده است.

سردبیر

